

บทนำ

โลกเรานี้กำลังแคลงทุกที สถานที่ที่เคยอยู่ห่างไกลกัน ผู้คนที่ไม่เคยรู้จักกันไม่เคยสนใจในกิจกรรมของกันและกันมาก่อน มาบัดนี้สามารถติดต่อรู้ความเคลื่อนไหวของกันและกันได้ อย่างรวดเร็วด้วยอุปกรณ์ทางคมนาคมและการสื่อสารที่ทันสมัย แม้บุคคลที่ไม่ปรารถนาจะยุ่งเกี่ยวกับใครก็ไม่สามารถทำตนให้สันโดษอยู่ได้จิตใจประสงค์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ณ มุมหนึ่งของโลก อาจมีอิทธิพลต่อสถานการณ์ ณ ที่อื่น ๆ ทั่วโลกก็ได้ ดังเช่นกรณีกลุ่มประเทศผู้ส่งออกน้ำมันเป็นสินค้าออก (กลุ่ม OPEC) ประกาศขึ้นหรือลดราคาน้ำมัน ย่อมมีผลต่อเศรษฐกิจของประชาชนทั่วโลกเช่นกัน หรือการที่อากาศหนาวเย็นผิดปกติในอเมริกาใต้ ทำให้คนอเมริกันเดือดร้อน เนื่องจากราคากาแฟสูงขึ้น การค้นพบชาวพื้นเมืองที่จอร์รีย การประดิษฐ์หุ่นยนต์เพื่อใช้แทนแรงงานมนุษย์ในโรงงานอุตสาหกรรม การรู้จักประดิษฐ์พลาสติกแทนยางธรรมชาติ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ อื่น ๆ ล้วนแล้วแต่ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์โลกเปลี่ยนแปลงไป และทำให้มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบของการแลกเปลี่ยนสินค้าข่าวสาร ตลอดจนผู้คนหรือแรงงานมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่เรากำลังสนใจก็คือ เมื่อโลกแคลง เมื่อพลโลกได้รู้จักชีวิตความเป็นอยู่ของกันและกันดียิ่งขึ้น สิ่งก็ตามมาคือการเปรียบเทียบสภาพความเป็นอยู่ของตนเองกับผู้อื่น ทำให้ผู้ที่มีความเป็นอยู่คอกว่าปรารถนาจะอยู่ดีกินดีเท่าเทียมผู้ที่เด่นกว่า มีการแบ่งกลุ่มประเทศออกเป็นกลุ่มด้อยพัฒนา (underdeveloped หรือ less developed countries) กับกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว (developed countries) หรือต่อมาได้แบ่งแยกเป็นกลุ่มมี (Haves) และกลุ่มไม่มี (Havenots) กลุ่มเหนือ (North) และกลุ่มใต้ (South) เช่นนี้เป็นต้น ความแตกต่างของระดับการพัฒนาประเทศดังกล่าวคือวัตถุประสงค์ที่สำคัญของวิชานี้ ซึ่งจะมุ่งศึกษาว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ ภูมิศาสตร์สังคม ทรัพยากร ประชากร ของประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นอย่างไร มีส่วนส่งเสริมให้ประเทศเหล่านี้เจริญรุ่งเรืองเพียงใดและก่อให้เกิดปัญหาอย่างไรบ้าง

ก่อนที่จะกล่าวถึงประเทศพัฒนาว่ามีประเทศใดบ้าง เราควรมาศึกษาความหมายของการพัฒนา เศรษฐกิจก่อนว่าหมายถึงอะไร "การพัฒนา เศรษฐกิจ หมายถึงกระบวนการซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นในระดับรายได้ที่แท้จริง ฉลี่ยต่อบุคคลตลอดระยะเวลายาวนาน เพื่อให้มาตรฐานความ

เป็นอยู่ของประชากรสูงขึ้นกว่าเดิม " (รัตนา สายคณิต, ๒๕๒๔ : ๑๓) ดังนั้นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนา เศรษฐกิจหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว ประชากรจึงมีระดับความเป็นอยู่สูงขึ้นกว่าเดิม เพราะมีสินค้าและบริการที่สามารถสนองความต้องการในการอุปโภคบริโภคเป็นจำนวนมากขึ้นกว่าเดิม มีสินค้าและบริการมากมายหลายชนิดให้เลือกตามต้องการมากกว่าเดิม มีอำนาจในการซื้อเพิ่มขึ้น มีวิถีทางในการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่มีความสะดวกสบายทางด้านวัตถุ (Material) มากขึ้น นอกจากนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจยังทำให้มนุษย์สามารถควบคุมสภาวะแวดล้อมได้มากยิ่งขึ้น นั่นคือไม่ได้ตกเป็นทาสของธรรมชาติโดยสิ้นเชิงอีกต่อไป แต่มีวิธีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สภาพธรรมชาติเหมาะสมกับความต้องการของมนุษย์มากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจเปิดโอกาสให้มนุษย์มีอิสระที่จะเลือกกระทำความใจปรารถนาหรือตามความสามารถความถนัดของตนเองมากกว่าเดิม สำหรับในระบอร์ัฐบาลนั้น รัฐบาลของประเทศที่มีความสำเร็จในการพัฒนาทางเศรษฐกิจจะสามารถช่วยเหลือให้ความดูแล เอาใจใส่แก่บุคคลที่ไม่สามารถช่วยตนเอง เช่น คนพิการ คนชรา ได้มากกว่าเดิม นอกจากนั้นประเทศที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจยังสามารถที่จะกระจายรายได้ของประเทศให้เสมอภาคมากขึ้น และท้ายสุดก็คือ ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถแสวงหาหนทางที่จะเป็นประเทศมหาอำนาจได้ในที่สุด

ในการศึกษาการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เราจะได้ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา ๔ ปัจจัยด้วยกันคือ

๑. ปัจจัยด้านประชากร ลักษณะต่าง ๆ ของประชากรเช่น จำนวน อัตราการเพิ่ม การกระจาย โครงสร้างของอายุ เพศ ความสามารถ เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อแนวโน้มวิถีทาง และความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ เพราะมนุษย์นั้นนอกจากจะเป็นผู้ผลิต (แรงงาน) ยังเป็นผู้บริโภค (ตลาด) เป็นผู้บริหารจัดการและเป็นผู้ที่จะค้นคว้าหาเทคโนโลยีใหม่ ๆ หรือนำเทคโนโลยีจากที่อื่นมาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองของตน ความสำเร็จหรือล้มเหลวของการพัฒนามีผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยประชากรมากเป็น อย่างยิ่ง

๒. ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประเทศบางประเทศโชคดีที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่ร่ำรวย มีสภาพอากาศเหมาะสมต่อการเพาะปลูก มีดินอุดมสมบูรณ์ ฝนตกเพียงพอต่อการเพาะปลูกหรือมีแร่ธาตุที่มีค่าสะสมอยู่ในดิน ในขณะที่บางประเทศอาจพินในด้านการเกษตรธรรมชาติมาก พื้นที่อาจเต็มไปด้วยที่สูงชันและหุบเหว ที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะแก่การประกอบกิจกรรมต่าง ๆ มีน้อย แร่ที่มีประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมแทบจะไม่มี หรืออากาศหนาวเย็นเกือบตลอดปี สภาพเหล่านี้สมควรจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไปว่าบริเวณใดของโลกบ้างที่โชคดี บริเวณใดบ้างที่โชคร้าย และมนุษย์ได้แก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

๓. ปัจจัยด้านวัฒนธรรม การที่คนในสังคมใดสังคมหนึ่งมีความเชื่อ ขนบประเพณี หรือวิถีทางการดำเนินชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ย่อมมีอิทธิพล แนวทาง และขอบเขตความสามารถในการพัฒนาประเทศของตน บางสังคมอาจเชื่อในวัตถุนิยมมากกว่าสังคมอื่นทำให้ประชาชนมุ่งที่จะแสวงหาความร่ำรวย มุ่งครอบครองวัตถุสมบัติให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ วัฒนธรรมของบุคคลบางกลุ่มสอนให้บุคคลเห็นแก่กลุ่ม เสียสละแก่ประเทศชาติของตนยิ่งกว่าเห็นแก่ความสำเร็จของตนเอง พลังของความเสียสละและความรักชาติดังกล่าวจะยังผลให้การพัฒนาประเทศของสังคมนี้ประสบความสำเร็จได้รวดเร็วกว่าประเทศอื่น ๆ ได้

๔. ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์ การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาประเทศไม่ใช่สิ่งที่จะสำเร็จลงได้ง่าย ๆ ในระยะเวลาสั้น ๆ แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยระยะเวลายาวนานที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันไป ดังนั้นประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแต่ละประเทศจะเป็นส่วนช่วยให้เราทราบว่าทำไมประเทศเหล่านั้นจึงมีระดับการพัฒนาแตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเช่น ประเทศในยุโรปตะวันตกได้มีรากฐานของการพัฒนาภูมิภาคนี้มานับเป็นพัน ๆ ปี ก่อนที่จะประสบความสำเร็จกลายมาเป็นประเทศพัฒนาแล้ว **เริ่มแต่** อารยธรรมในสมัยกรีกโรมัน ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ จบถึงยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมในกลางคริสต์วรรษที่ ๑๘

ในตอนต่อไปจะได้กล่าวถึงปัจจัยด้านประชากร ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม และจะกล่าวถึงชาติที่ร่ำรวยและยากจน ต่อจากนั้นจะเป็นรายละเอียดเกี่ยวกับประเทศที่ร่ำรวยหรือประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ละประเทศหรือแต่ละภูมิภาคไป อันได้แก่ ยุโรปตะวันตก แองโกลอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น ในแต่ละภูมิภาคที่จะกล่าวถึงนั้นจะมีแนวการศึกษาคล้ายกัน กล่าวคือ

จะได้อะไรมาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ลักษณะทางวัฒนธรรม โครงสร้างทางเศรษฐกิจ รูปแบบของการพัฒนาในปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต อย่างไรก็ตามในแต่ละภูมิภาคจะได้อะไรในเรื่องราวต่าง ๆ กันไปแล้วแต่ว่าเรื่องใดมีความสำคัญต่อภูมิภาคนั้น ๆ เช่นสำหรับแองโกลอเมริกาจะได้อะไรให้เห็นว่าเป็นภูมิภาคที่ร่ำรวยขึ้นมาเพราะมีทรัพยากรธรรมชาติมหาศาลรองรับ อย่างไรก็ตามกระเปาะของความยากจนก็ปรากฏอยู่ในบางแห่ง ส่วนยุโรปตะวันตกนั้นมีข้อได้เปรียบที่มีประวัติศาสตร์ของการพัฒนาอันยาวนาน มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงทางเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน หรือในกรณีของประเทศญี่ปุ่นซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติสนับสนุนให้ร่ำรวยเพียงไม่กี่ชนิด แต่ญี่ปุ่นก็กลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่ร่ำรวยขึ้นมาได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว